

Njena zadnja predaja

Helena Medved

Medicinska sestra Pepca Novosel (Fotografija: avtor neznan,
vir: Helena Medved)

Ne vem, ali je bila ta moja odločitev v povezavi z njo ali s prometno nesrečo, ki se mi je pripetila v prvem razredu osnovne šole. Ne bi vedela. Kaj dosti se s tem nisem obremenjevala. Vedela sem samo to, da bom medicinska sestra. Kot ona. Pa tudi to ni tako pomembno, saj nisva nikoli kaj dosti govorili o tem. O moji odločitvi. Že davno je tega, ko mi je povedala, da mi ne bo lahko, da moraš imeti ta poklic in ljudi rad in da lahko pozabim na proste vikende in noči.

Nič novega, sem razmišljala, tudi nje ni bilo vedno doma in vsi v družini smo bili vajeni njene odsotnosti, da je odhajala v nočno, imela dnevne vikende, včasih izmene po dvanajst ali štiriindvajset ur. Pa smo preživeli. Še koristilo nam je, saj smo na ta način postali še bolj samostojni. Le kaj je tu pretresljivega? Ne vem, kaj mi želi povedati! Nikoli se ni vračala domov slabe volje, nikoli ni govorila o težavah v službi, vedno je govorila le o lepih stvareh. Da je vesela, če je pacient shodil po nekaj mesecih, da je prišel do stranišča, da so se v službi smejali in si pripovedovali šale in da se je potrudila, da so bili pacienti zadovoljni. Kaj pa je tukaj slabega?

In zakaj naj bi bilo meni hudo? Mar mi je želela povedati, da poklic medicinske sestre ni le bela ali pozneje modra uniforma? Ali je bilo le nekaj besed o tem dovolj, da je opazila, da sem neomajna, da se ne dam in da me cela zbirka sočnih dogodivščin iz njene zgodovine ne bo prepričala o nasprotnem. Je že bilo tako prav.

Ko sva šli včasih na tržnico ali v mesto, nisva prišli niti do Oblakove trgovine (Novomeščani iz središča mesta vemo, kje je bila ta trgovina), da je ne bi ustavilo vsaj nekaj ljudi in se ji prijazno zahvaljevalo. Bila sem otrok, nisem dobro razumela, čemu se ji zahvaljujejo, videla sem samo objeme, stiske rok, pogovore o tem, kako je nekdo doma zadovoljen, ker hodi, ker ne potrebuje več bergel. In meni je bilo tako prijet-

no, ko sem slišala ta njen smeh, ovit v nekakšne življenjske modrosti, ki jih seveda takrat nisem razumela. Kakopak sem bila spet ponosna, da je tako zabavna. In na koncu teh pogovorov sem nemalokrat slišala: »Hvala, tisočkrat hvala, sestra Pepca. Hvala, ker ste negovali mojega: očeta, mamo, brata, sestro ...« In še nekaj vem. Niso uporabljali izraza »negovali«, rekli so, ker ste »stregli« mojemu očetu, mami ... Tega se zelo dobro spomnim, ker sem imela s to besedo veliko opravka v svoji glavi, saj nisem vedela, kaj streže. In vendar je stregla. Pacientom je postregla z zajtrkom, s kosilom, čajem, pogovorom in na koncu še z eno veliko mero dobre volje in smeha. Saj včasih so bile v bolnišnici zaposlene strežnice, pacientom so marsikaj postregle.

No, ta je pa dobra, sem si mislila. Kaj neki počne ta ženska?

Tako so mi postali ti ustavljaljoči ljudje všeč. Brez težav sem lahko stala na mestu in čakala do zadnjega stavka hvalospeva. V nasprotnem primeru sem bila kot otrok zelo težko dolgo pri miru. Zdaj lahko to večkrat počnem.

Takrat sem pogosto razmišljala o tem, kaj bom počela, ko bom odrasla. Spomnim se tistega glasnega sanjarjenja s prijatelji: o frizerki, policaju, prodajalki in o filmski igralki, medtem ko smo se igrali na

Nasmejani kolegici, desno Pepca Novosel (Fotografija: avtor neznan, vir: Helena Medved)

muzejskem vrtu pod Kapitljem. Ugotavljali smo, kam nas bo ta naša velepamet odpeljala. Vsak teden so se odločili za kaj drugega, le jaz sem bila tiho. Ker je bilo vedno enako. In to za peščico upornikov, kavbojcev, indijancev, ravbarjev in žandarjev z Brega ni bilo več zanimivo.

Po dolgih dneh v bolnišnici, ki sem jih preživela na otroški kirurgiji z zlomljeno stegenico, je bila odločitev še bližja. Še bolj sem si želela postati medicinska sestra, le kje drugje kot tam, kjer so pacienti, ki so poškodovani in so na ekstenziji, kot sem bila jaz. Želela sem delati s pacienti, ki uporabljajo bergle ali imajo vsaj takšen mavec, kakršen je bil moj. Mavčeve hlače. Točno to sem si želela početi.

Tako prija, tako lepo je, ko nekaj lahko daš, ko nekemu lahko pomagaš. To je bil takrat tako spoštovan poklic. To je bil moj prvi preblisk k odločitvi. Delala bom to, kar počne ona, in tam, kjer so poškodovani pacienti.

Obiskovala sem Osnovno šolo Katje Rupena. Pot iz šole me je vodila mimo vulkanizerske delavnice (danes na tem mestu stoji NLB) skozi križišče, mimo stare avtobusne postaje (današnji Novi trg) in v hrib proti Kapitlju. Na desni strani ob poti v hrib je bila stavba rehabilitacije. Tam je delala kar nekaj let, potem ko je odšla s stare kirurgije, ki se je preselila na desni breg reke Krke v novo stavbo, obenem pa so zgradili stavbo rehabilitacije in potrebovali osebje, ker za to delo ni bilo velikega zanimanja. Odločila se je, ker se nikoli ni branila drugačnega dela, in videla je priložnost za nova znanja in izkušnje. Ta stavba, kjer je bila takrat rehabilitacija, še danes stoji in v njej je Sanitarno-kemični laboratorij.

Seveda sem se na poti domov obvezno ustavila pri njej v službi. Kaj kmalu je nam, domačim, dala vedeti, da je ne smemo motiti, če ima delo, če je potekalo razdeljevanje hrane ali je imela kakšno drugo opravilo. Pa si nisem mogla kaj, da je ne bi šla vsaj malo pogledat. Tudi zaradi šolskih obveznosti (kakšen podpis, informacija o slabi ali dobri oceni pa denar za malico je bilo treba pridobiti in seveda še zadnji nasvet za kulinariko, ki smo jo z očetom izvajali doma). Lahko povem, da je bil moj oče pravi mojster v kuhanju golaža. Za možakarje je bil golaž pojem enostavnosti: vržeš meso in čebulo v lonec, sledilo je strpno dušenje na štedilniku na drva in potem se je pridružil dodatek vseh zeli dolenske pokrajine, ki so se znašle v enem loncu. In še večkrat si ga lahko pogrel. Racionalno. In zelo dobro. Kadar je delala v nedeljo cel dan, sta bila vedno na sporedu očetov piščanec iz pečice in goveja juha. Socialistična kosila, ki so bila takrat kot očenaš. Odlična kuhinja in lahko mi pritrldijo vsi možakarji medicinskih sester, da so kmalu osvojili gospodinjstvo, takoj ko je nežnejša ali boljša polovica prestopila v nedeljo ob šestih prag zdravstvene ustanove.

Tako je bilo s to rečjo. Večkrat sem prišla k njej na rehabilitacijo, seveda po predhodnem pregledu situacije na oddelku, kar je pomenilo, da ni bilo dopoldanske vizite, terapije ali nege. Hitro sem smuknila v sestrsko sobo in med vse medicinske pripomočke. Bile so me same oči in nepotešena radovednost. Star merilec za krvni tlak je vedno stal na mizi v dežurni sobi, poleg njega stetoskop s črno, preperelo gumo, ki se je na nekaterih mestih že luščila. Srebrne inoks kasete za prekuhanje brizgalk na majem kuhalniku so kar poskakovale v vreli vodi. To je bila predpriprava za suho sterilizacijo v avtoklavu, ki je bil na pultu v isti sobi. Velika rumena železna pošast z veliko okroglo odprtino, skozi katero sem tako radovedno gledala na poličke z zloženim materialom.

Vonja po parafinu in topli vodi iz bazenov ter vonj navadnega mila, ki je bil na vseh ljikah stare rehabilitacije, so mi veli skozi nosnice – in kar naenkrat sem opazila, da mi je ta vonj

Na bolniški postelji v novomeški bolnišnici. Na robu postelje sedi Mici Guštin. (Fotografija: avtor neznan, vir: Helena Medved)

všeč. Vonj po bolnišnici, vonj po perilu, po svežih toplih brisačah, vonj po pacientih, ki so imeli na sebi trde izprane trenirke in ki so se vračali s terapije v bazenu. Kadar sem bila tam, sem se počutila domače.

In potem sem jo videla. Sedela je na bolniški postelji (danes se to ne sme) z eno nogo na tleh, drugo prekrižano čez kolena in se pogovarjala. Se smejala do solz. Nekdo jo je spet klical, naj pride še k njemu v sobo in mu pove tisto šalo, ki jo je v prejšnji sobi ... Potem sem obstala na hodniku, ker je nisem smela motiti, in jo opazovala. Kako je bila srečna, kako je uživala v tem, kar počne. Pod pazduho je imela merilec tlaka (takrat sem izvedela, da je to »rivarochi« in sem bila vsa ponosna, da sem spoznala nov izraz za medicinsko-tehnični pripomoček) in z njim hodila od sobe do sobe. Vedno je iz sobe nekoga pripeljala pod roko ali s prijemom nagubane pižame na sredini hrbta (ta prijem še danes uporabljam pri svojem delu). Vedno je paciente bodrila pri hoji in dala vse od sebe, da ji je uspelo jih pospremiti do prvega stranišča. Med potjo sem izvedela, da je to zelo pomembno. Da pacient hodi. Zato je pri nas, je dejala, na rehabilitaciji. Ni ji bilo težko pospremiti več pacientov hkrati, z berglami, hoduljami ali samo pod roko, do jedilnice ali do ambulante v prvem nadstropju. Takrat sem spoznala pretežen del anatomije spodnjih okon-

čin v latinščini in dinamike poškodb, od fraktur do luksacij in bolezenskih stanj po možganski kapi. Spoznavala sem delo fizioterapevtk: parafinske obloge, električne stimulacije, vaje na suhem v telovadnici, vaje v bazenu, ki je bil v pritličju rehabilitacije. Ta bazen je imel obliko triperesne deteljice. V prostoru je bil vonj po topli vodi, in če se ne motim ... po kloru. Ali razkužilu. Ne vem natančno. Še danes slišim glas fizioterapevtke Rozi: »Ena, dva, dva, dva ...« In lesenih stopnic z ograjo za vajo hoje po stopnicah. Ta reč je bila posebej narejena in mobilna, iz rahlo rdečkastorjavega lesa v obliki, ki me je spominjala na zmagovalni oder: po eni strani gor, po drugi strani dol. Imeniten pripomoček za igro, ko sem si predstavljala, da sem na zmagovalni stopnici, potem ko sem osvojila medaljo za ... neumnosti. Ah, tako daleč je to!

Vse me je zanimalo. Kar mi je povedala o zdravstveni negi, sem si zapomnila in mi je bilo vse bolj zanimivo. Stara sem bila devet let. Še poštevanka nisem tako znala, kot sem si

Ne govalno in strežno osebje na stari kirurgiji v novomeški bolnišnici, slikano med letoma 1949/50. Pepca Novosel čepi, druga z desne. Spodaj čepi tretja z leve Slavka Paderšič (instrumentarka v septiki), četrta z desne v drugi vrsti (glavo drži postrani) Mimica Rade. Fanta sta bolničarja. V drugi vrsti prvi z desne Pirnar Lado (Vlado). (Fotografija: avtor neznan, vir: Helena Medved)

zapomnila kaj latinskega ali diagnozo v latinščini. Vse, kar je pisalo na temperaturnem listu, je bila zame prava paša za oči in tisoč vprašanj zanjo. In že sem si predstavljala, kako delam v bolnišnici. Drugi preblisk.

Spomnim se, kako sem si želela imeti njen rdeče-moder svinčnik za zapisovanje temperature in pulza. Gledala sem jo pod roke, kako hitro in natančno je potegnila črto na temperaturnem listu. Nič se ni zmotila. Bila je lepa, ravna in lična rdeča črta poleg modre. Kot jin in jang. Rdeče in modro. Temperaturno tablico je vedno naslonila na koleno, pritisnila na železno ščipalko aluminijaste tablice in obrnila temperaturni list. Obrnjen je bil za naslednji teden. Kako lepo. Vse mi je pokazala, kje se označi, kaj pomeni en mali kvadrček na modro-belem temperaturnem listu. Kje se zabeleži krvni tlak in kje črtice za odvajanje blata. Kako se mi je zdelo imenitno. Pa pisanje raporta (sicer ne vem, ali mi je bila bolj všeč beseda ali listek z imeni in priimki pacientov na njem). Da ne govorim o pladnju z zdravili. Še danes se spomnim zdravil proti bolečinam, velikih rjavih kozarcev s črnim pokrovčkom in termometrov, namočenih v alkoholno raztopino in potisnjenih v navaden kozarec z vato na dnu.

Razdeljevanje hrane na rehabilitaciji je potekalo po nekem davnem sistemu prevoza hrane z desnega brega Krke na levega. Kombi v šoferski »lasti« gospoda Mavsarja

(največkrat) je bil plod izdelave lokalnega novomeškega avtomobilskega podjetja IMV in se je imenoval kombi DKW, danes si ga lahko ogledamo v muzeju IMV. Šofer je najprej pripeljal hrano na ginekološko-porodniški oddelek in ORL, potem pa je zapeljal vzvratno v klančino proti rehabilitaciji. Tukaj so ga morale strežnice in medicinska sestra počakati pred vrati (dogovor). Potem so naložile težke posode s hrano iz kombija na voziček, s katerim so jih odpeljale do dvigala. Stavba je bila zgrajena tako, da je bila v pritličju na levi strani velika bolniška soba, na desni garderoba za osebje in na koncu velik bazen. V prvem nadstropju so bile bolniške sobe na levi strani hodnika, na desni pa telovadnica in kadi za terapijo. V drugem nadstropju je bila velika jedilnica s teraso, bolniškimi sobami na levi strani, na desni strani sta bili kuhinja in dežurna soba. Na koncu hodnika sta bili še dve bolniški sobi. Jedilnica je imela veliko teraso, na kateri so bili znameniti rexovi stoli za paciente, ki so lahko uživali na soncu. Skratka, hrano so pripeljale do kuhinje v drugem nadstropju, jo zložile iz večje posode na vozičke in servirale porcije na krožnike. Vsem, ki so lahko prišli do jedilnice v drugem nadstropju, so ponudile obroke v jedilnici, drugim v nadstropjih po sobah. Zelo zanimivo. Ne predstavljam si več, da bi še tako delili hrano, da o današnjem sistemu HACAP ne govorim. Pa vendar, tako je bilo.

Nekega davnega leta 1982, bil je vroč avgust, sem iz rok inventaristke Ivanke tudi jaz prejela uniformo in končno pričakala svoj prvi delovni dan. Ne vem, ali bi mi kdo danes verjel, a neizmerno sem se ga veselila. Končno sem lahko začela uresničevati svoje sanje. Bila sem srečna in zadovoljna, predvsem zato, ker sem vedela, da sem se prav odločila, da sem imela pri sebi potrdilo, da sem na pravi poti, da bom lahko končno delala v bolnišnici in da si bom lahko zaslužila kruh, če smem uporabljati ta zguljeni izraz. In še enkrat, res sem bila vesela.

Imela sem še to priložnost, da sva dve leti delali skupaj na kirurgiji. Jaz na travmi, ona na urologiji. In tako se je zaključil krog zgodovine. Meni se je uresničila otroška želja, njej odhod v pokoj. Kot bi mi na koncu želela predati vse, kar je doživela. Na mestu, kjer je davno tega začela delati (stara kirurgija), je tudi končala, čeprav v drugi stavbi. Dala mi je svoje znanje, izkušnje, nasvete, vse življenjske in strokovne modrosti, ki so zapisane v mojem srcu.

Randy Pausch je napisal knjigo z naslovom *Moje zadnje predavanje*. To je nekaj, kar poveš svojim študentom na koncu študijskega leta. Za zaključek. Preden greš na počitnice. Lahko bi rekla, da sva imeli ob njenem odhodu v pokoj tudi midve zadnjo predajo. Ravno takšno, kot jo imamo vsak dan

Pepca Novosel s pacientom (Včasih so pacienti zaradi osteomielitisa preželi eno leto v bolnišnici). (Fotografija: avtor neznan, vir: Helena Medved)

ob svojih pacientih. Nekaj nasvetov, kaj se je dogajalo, kar se še bo, nekaj v smislu, da na mladih svet stoji, da je čas, da se starejši upokojijo in naj mladi delajo. Dejala mi je, naj ponosno in ljubeznivo opravljam svoj poklic in delo, ki bo enkrat naporno, drugič zahtevno, vedno pa z zadoščenjem, da si delal najbolje, kar si znal in zmogel, vedno zaradi pacientov. Da smo v službi zaradi pacientov in ne obratno. Tako sva si predali delo ob njenem zaključku profesionalne poti. Predala mi je svojo garderobno omarico, v njej mi je pustila vonj svojih uniform in starih knjig. Še danes, po tridesetih letih, se mi zdi, da občasno iz te omarice pridejo vonji rehabilitacije, vode in parafina. Lahko pa se mi samo zdi.

Tako se je za vedno poslovila od bolnišničnih hodnikov. Petintrideset let je bila tu zaposlena, bila je in bo moj vzor, moja prva učiteljica, svetovalka in zelo stroga mentorica. Moje delo ni bilo nikoli dovolj hitro, dovolj natančno in nikoli preveč ljubeznivo do ljudi.

Kadar sva se kasneje, že v njeni zreli starosti, pogovarjali o delu medicinskih sester in vsem, kar je bilo, sva si bili v enem enaki. Če bi naju kdo vprašal, ali bi se še enkrat odločili za ta poklic, bi bil najin odgovor pritrdilen.

Letos so ji pošle življenjske moči in zdaj počiva v družinskem grobu v Brusnicah.

V jadrih spominov – 50 let

Magda (Matko) Valenčič

Pisalo se je leto 1965. Na Šolo za otroške sestre v Ljubljani se je v nov program Ambulantno bolnišnična smer vpisala prva generacija mladih deklet, ki so želele postati dobre medicinske sestre. Bilo nas je za en oddelek.

Začele smo v prostorih na Lončarski stezi, v tretjem letniku pa smo se preselile na novo nastalo srednjo šolo za medicinske sestre na Kongresnem trgu. Naša razredničarka je bila gospa in medicinska sestra Marjeta Rupar, le nekaj let starejša od nas. Tudi zanjo je bila to prva služba. Čeprav še ni imela izkušenj z vodenjem razigranih in nagajivih deklet, je z nami ravnala zavzeto in materinsko. Takrat je bil proces izobraževanja za medicinske sestre veliko bolj "strog" in lahko bi rekli celodnevni, delovna praksa pa zahtevna in polna raznih pravil. Tudi v dijaškem domu sta vladala sicer dobronamerna, a jasna disciplina in predpisan red. Nohti so bili vedno urejeni, roke brez nakita, obraz brez ličil, ročne ure obešene na naramnici delovnega predpasnika, sestrška kapica vedno snežno bela in "poštirkana" itd. Takrat smo vse to imele za "tečno", a danes smo prepričane, da so nas tudi tako pripravljali in nas vzgojili v delovne, strokovne in poštene medicinske sestre, ki so se znale posvetiti vsakemu bolniku posebej. Jutranji pozdrav na oddelku in nasmeh za vse je marsikateremu od njih pomenil posebno vrsto terapije.

Ko smo sredi leta 1969 maturirale in prejele naziv "srednja medicinska sestra" ter sestrsko značko, smo se z žalostjo v srcu poslavljalje, saj smo bile ne le razred in sošolke, veliko nas je bilo pravih prijateljic. Nadaljnje strokovne poti so nas vodile vsepovprek, včasih smo se še srečevale na različnih oddelkih ali na dodatnem strokovnem usposabljanju, nadaljnjem študiju itd., kasneje pa smo malo opešale, le kak

telefonski klic je privabil spomine. V zadovoljstvo nam je, da smo z visoko dvignjeno glavo uspešno in mirno oddelale svojo sestrsko kariero. Tokrat je nastopil trenutek, ko smo lahko vse tisto še enkrat podoživele skupaj.

Pol stoletja po opravljeni maturi smo se takratne sošolke in dijakinje gospe Ruparjeve oktobra zbrale v Slovenski hiši v Ljubljani, da bi se znova videle in se razklepetale. Prišle smo z vseh koncev Slovenije. Obujanja spominov ni bilo ne konca ne kraja. Najbolj so nam ostali v spominu na srednješolska leta prav dogodki, ki so zaznamovali prav naš razred, veliko smo si imele povedati tudi o doživetjih na svojih pohodih, maturantskem izletu po dalmatinskih mestih vse do Dubrovnika in še o čem. Nato so prišla na vrsto vprašanja profesionalne kariere, saj smo večina skoraj 40 let delale na nam tako pomembnem področju skrbi za človeka. Proti koncu so prišli na vrsto še podatki o možeh, otrocih, vnukih in hobijih. Večer je kar prehitro minil in veliko tega si še nismo povedale. To pa je že razlog za naslednje srečanje.

In naša razredničarka gospa Ruparjeva, ki se nam žal ni mogla pridružiti, je ostala pozorna kot vedno. Poslala nam je prijetno in čustveno pismo. Iz njega z njeno privolitvijo objavljamo ob koncu tega prispevka le dva stavka, ki pa sta nam enako pomembna kot gore knjig in sporočil. Tudi po 50 letih čutimo dolžnost, da se iskreno zahvalimo vsem, ki so bili del naše sestrške poti (predavateljem, mentorjem na praksi, vzgojiteljem in drugim). Najbolj iskrena zahvala za vse pa gre prav naši razredničarki Ruparjevi – dijakinje smo jo poimenovala Ruparca.

(Fotografiji: osebni arhiv avtorice)

Dijakinje Šole za otroške sestre z nekaterimi profesoricami in vzgojiteljicami pred stavbo na Lončarski stezi

Razred z nageljni in spomini ob 50-letnici mature pred nekdanjim Figovcem

Из njenega pisma svojim nekdanjim dijakinjam (2019):

*"Ponosna sem na vašo široko dušo, ki še vedno razmišlja, kako bi razveseljevala druge.
Najlepša vam hvala, da sem pred štirinpetdesetimi leti srečala čudovite mlade ljudi.*

Vaša Marjeta Rupar"